

Jolanta MACHOWSKA-GOC

ORCID: 0000-0001-9693-9167

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN

w Krakowie

Uczeń zwierciadłem wykreowanego przez siebie świata na płaszczyźnie dyskursu pisanego

Abstract: Pupils as Mirrors of the World They Create in Written Discourse

The article purports to present the alternative constructs of the city domain in written assignments by third-graders. Different representations of the domain serve as a starting point for the reconstruction of children's dream cityscape. That said, they also give an insight into their inner world, and as such the values and cultural preferences expressed in paraliterary texts. My focus is on the point of view of the children: they are described not only as experiencing selves, but also as mirrors of both external worlds and the inner worlds they have created.

Keywords: city, imaginary language, granularity, intertextual self

Słowa kluczowe: miasto, język wyobraźni, ziarnistość, ja intertekstualne

Aspekty ludzkiego poznania są nierozłącznie związane z jego działaniem w przestrzeniach kulturowych w myśl idei współczesnej humanistyki, w której to kultura jest określana jako czasownik (Nycz, 2017), a w związku z tym edukacja winna stać się zdarzeniem, czyli mieć, podobnie jak kultura, charakter performatywny (Pieniążek, 2018, s. 68).

Człowiek metaforycznie pojmowany jako zwierciadło — tu dziecko — i jego konceptualizacje odnoszące się zarówno do realnych, jak i możliwych światów, stanowi podmiotowe spektrum kreacji (określenie J. M. G.), a zatem jest źródłem odtwarzającym i tworzącym przestrzenie tekstowe, ikoniczne, muzyczne oraz polimodalne. W myśl gramatyki kognitywnej w ujęciu R. Langackera struktury pojęciowe mają naturę wyobrażeniową. Stąd istnieje zbiór schematów wyobrażeniowych, które wynikają z tezy o dynamiczności konceptualizacji mającej charakter interaktywny, dlatego też znaczenia są nieprzejrzyste, polisemiczne, mniej lub bardziej prototypowe (metafory, amalgamaty, przestrzenie

mentalne). Znaczenie według R. Langackera składa się zarówno z treści pojęciowej, jak i ze sposobów jej obrazowania (2009, s. 48–70). Wobec powyższego można powiedzieć, iż znaczenie ma charakter perspektywiczny i antropocentryczny, jest ono bowiem „sposobem organizacji wiedzy, który odzwierciedla potrzeby, zainteresowania i doświadczenia indywidualnych osób i całych kultur” (Popowicz, 2018, s. 25; por. Geeraerts, Cuyckens, 2007, s. 5).

Przestrzeń tworzona przez podmiot — tu dziecko — to nie tylko zatem sam tekst, ale i konceptualizowane przez nie miasto, stające się niejednokrotnie modelem wypełnionym przestrzeniami znaczącymi — kreowanymi lub ustanawianymi, wypełnianymi własnymi elementami, podobnie jak ma to miejsce w kosmogonii (Eliade, 1993, s. 13–15). Wobec tego miasto staje się mitem (Toporow, 2000, s. 3), a tekst w postaci dyskursu pisanego przez dziecko w młodszym wieku szkolnym staje się przestrzenią mówiącą o jego kompetencjach duchowych, moralnych, aksjologicznych, emocjonalnych, językowych i wreszcie kulturowych.

Uczeń w moim ujęciu to: podmiot doświadczający i działający (performatywny w myśl nowej humanistyki (Pieniążek, 2018), podmiot intertekstualny, podmiot wyzwalający się z wyobraźni kreowanej przez tekstowe światy (Pieniążek, 2013), podmiot zniewolony przez różne czynniki bliższego i dalszego środowiska, podmiot interakcyjny (określenie J. M. G.) i w konsekwencji podmiot będący zwierciadłem świata zewnętrznego oraz światów tworzonych przez siebie (określenie J. M. G.) — ikonicznych, muzycznych, językowych (paraliterackich, użytkowych) oraz intermodalnych.

Jak wiadomo, wymienione typy podmiotów uzależnione są od różnorodnych czynników wychowawczych, edukacyjnych, kulturowych, psychologicznych oraz indywidualnych cech danej jednostki, co jest związane z tzw. kategorią punktu widzenia, mającą polisemiczny oraz otwarty charakter (Wiraszka, 2015, s. 83), człowiek znajduje się bowiem nie tylko w różnej sytuacji zewnętrznej (paralelnej często do wewnętrznej), ale także sam jest kolażem lub palimpsestem różnych czynników składających się nie tylko na jego osobowość, ale i na sposób percepcji — nabywania świata.

Miasto z kolei jest pojęciem będącym przedmiotem zainteresowań szeroko ujmowanych studiów kulturowych związanych z problematyką nowo- i ponowoczesności, „globalizacji, wielo- i transkulturowości, konfliktów kulturowych, problematycznych tożsamości i hybrydyzacji, pamięci i historii, cyberprzestrzeni rzeczywistości wirtualnych” (Rybicka, 2012, s. 472).

Celem opisu jest zatem odtworzenie alternatywnych konstrukcji w domenie WYMARZONE MIASTO (powiązanej pośrednio z rzeczywistością wielkiego miasta, stworzonej między innymi przez: wyobraźnię dziecka, jego punkt widzenia, topografię, postaci, wydarzenia etc.) wyodrębnionych z tekstów paraliterackich uczniów klas III. Owe wyabstrahowane z konkretnych tekstów

modele pozwolą, jak sadzę, na ukazanie dziecka będącego zwierciadłem stworzonych przez siebie światów możliwych, w których zawarte są m.in. jego przestrzenie duchowe, kulturowe oraz emocjonalne. W twórczych opowiadaniach uczniów klas III mieści się zatem świat ucznia XXI w., zawierający się w alternatywnych konstrukcjach miasta wyobrazonego, światów możliwych, generowanych przez:

- ustanawianie świata przez nadanie nazw kreowanym miastom;
- identyfikowanie się ze swoim terenem zamieszkania, ale także poszukiwanie miejsca pobytu oraz poszukiwanie tożsamości (Rewers, 1996, s. 52).
- poszukiwanie siebie oraz utożsamianie się z samą/samym sobą;
- ukazanie świata konsumpcji;
- wyliczanie lub wymienianie elementów o różnych funkcjach: hiperbolizacji, gradacji, co łączy się z nadmierną semiotyzacją przestrzeni miejskiej, prowadzącą do jej odsemantycznienia (Rewers, 1996, s. 105), wytworzenia się podmiotu polilogicznego (s. 162) oraz hybrydyzacji, będącej konsekwencją współczesnych doświadczeń kulturowych (s. 168), odnoszących się nie tylko do gender.

Nadrzędną domeną przeszukiwania (*focus*) w możliwych światach tekstu na temat współczesnego człowieka — tu dzieci klas III — jest samo dziecko i szeroko rozumiana kategoria *mythos*, dotycząca bezpośredniego poznawania otaczającej go rzeczywistości (nabywania tzw. wiedzy doświadczeniowej), oparta na relacji oraz dialogu ja–ty, w którym interlokutorzy zachwyceni są wyimaginowanymi elementami kultury pochodzącymi ze świata fantastycznego, takimi jak: baśnie, fantasy, filmy, gry komputerowe (Zagórska, 2004, s. 9).

Aby dokładnie opisać domenę wymarzonego miasta wykreowaną na płaszczyźnie dyskursu pisanego przez uczniów klas III, wyodrębniam z materiału empirycznego następujące profile lub konstrukcje.

Od przestrzeni realnej do wyobrazonej — przenikanie się światów

Przestrzeń (w tym lokalizacja), rozumiana przeze mnie jako „konstrukcja kulturowa porządkująca świat i wyznaczająca w nim miejsce człowiekowi” (Sobolewska, 2002, s. 7), obejmuje różnego typu elementy: przestrzeń lokalną (miasto, wieś, blok, dom, pałac, zamek), regionalną (ogród, pole), ogólną (świat), mentalną (wymarzone, zaczarowane miasto)) oraz kontaminację czasów i przestrzeni dawnych, a także współczesnych, po hipernowoczesne nie-miejsca (Augé, 2012, s. 53). W konstruowanej przez uczniów strukturze sceny wymarzonego miasta mieszczą się następujące leksemy z funkcją nazywania zarówno rzeczywistości realnej, jak i fikcyjnej lub wykreowanej (Czachorowska, 2007, s. 7):

1. Topograficzne nazwy własne miast:

Kraków: „W centrum Krakowa...” (SP 36 Kraków; Kuba, kl. III); *Nowy York*: „Moje wymarzone miasto to Nowy York, na pewno jest tam bardzo ładnie, jest także kasyno dla małych dzieci” (SP Bobrowniki Wielkie; Asia, kl. III); *Wenecja*: „Moje wymarzone miasto to Wenecja” (SP Śmigno; Martyna, kl. III).

2. Nazwy utworzone przez dzieci (tzw. neologizmy dziecięce):

Lodowice: „Lodowice słyną z wysokich lodowców, niektóre są na patykach, niektóre to «solo», a inne to «rożki». Zamiast deszczu i śniegu z nieba spadają lody [...], po niebie latają raketolody” (SP Bobrowniki Wielkie; Kuba, kl. III); *Rycerskie*: „Dawno, dawno temu istniało Rycerskie miasto. Prawie każdy rycerz umiał czarować i latać” (SP 36 Kraków; Stefan, kl. III); *Słodycz*: „Moje wymarzone miasto jest z czekolady i cukierków. Jest bardzo ładne i słodkie. To miasto nazywa się «Słodycz»” (SP Bobrowniki Wielkie; Marysia, kl. III); *Stary Obóz*: „Moim wymarzonym miastem jest Stary Obóz. Byłby to świat magiczny, pełny rycerzy, paladynów, magów, bardzo dziwnych stworów, asasynów i buntowników” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *Szybko*: „To miasto ma na imię «Szybko», ma tak na imię, bo wszyscy biegną” (SP Bobrowniki Wielkie; Mateusz, kl. III); *Zaczarowane*: „Dawno, dawno temu było kiedyś «Zaczarowane Miasto»” (SP 36, Kraków; Kacper, kl. III); *Zabawkowe*: „Moje miasto nazywa się Zabawkowe, bo jest bardzo zabawne” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *Zielone*: „Moje wymarzone miasto nazywa się «Zielone miasto»” (SP Bobrowniki Wielkie; Marcin, kl. III); *Zgodowice*: „Moje miasto nazwałam Zgodowice” (SP Piekiełko; Zuzia, kl. III).

3. Nazwy zwartych osiedli ludzkich:

blok: „W moim wymarzonym mieście jest dużo bloków...” (SP Śmigno; Ola, kl. III); „Jest w nim...: blok” (SP Piekiełko; Zuzia, kl. III), „Ma ono bloki 90-piętrowe...” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III); *budynek*: „W tym mieście są kolorowe budynki, żeby ludziom było wesoło” (SP Śmigno; Beata, kl. III); *dom*: „Domy są zrobione z zielonych gór” (SP Bobrowniki Wielkie; Marcin, kl. III), „domy z: pierników, lodów” (SP Bobrowniki Wielkie; Kamil, kl. III), „Domy są dmuchane, kolorowe i nie mogą się zawalić” (SP Piekiełko; Maciek, kl. III), „Domy są niskie i nie ma bloków” (SP 36 Kraków; Staś, kl. III), „W każdym domu nikt nie pali w piecyku, ponieważ piecyk zastępuje lawa. W domu każdy ma kuchenkę, do której wlewa się lawę i nie gotuje się kuchenka na gaz” (SP Bobrowniki Wielkie; Kuba, kl. III); *domy z kredek*: „Z kredek są: ptaki, domy...” (SP Bobrowniki Wielkie; Martyna, kl. III); *domy tęczowe*: „Są tęczowe chmury, domy...” (SP Bobrowniki Wielkie; Klaudia, kl. III); *pałac*: „Mieszkały w ogromnym pałacu...” (SP 36 Kraków; Ania, kl. III); *zamek*: „zamek jest otoczony wodą, ich herb jest cały zielony” (SP Bobrowniki Wielkie; Mateusz, kl. III), „były zamki, na zamkach magowie ognia i wody” (SP 36 Kraków; Krzyś, kl. III), „Zamek jest potężną palisadą” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III).

Od świata rzeczy realnych po świat wymaginowany — wielość bytów

Przestrzeń w konceptualizacji wymarzonego miasta uczniów klas III łączy się z ideologią domu towarowego (Rewers, 1996, s. 107), innymi słowy — z konsumpcjonizmem, tworzeniem iluzji w postaci coraz to nowych gadżetów lub zabawek w połączeniu z realnym światem. Wewnątrz tej grupy umieszczam zarówno nazwy związane z szeroko rozumianą zabawą, jak i ze światem rozrywki oraz nowych technologii:

1. Nazwy pojazdów (realnych i fantastycznych):

auta: „...a auta latają w powietrzu” (SP Bobrowniki Wielkie; Krzysiek, kl. III); *balony*: „W moim wymarzonym mieście ludzie latają na balonach i zwierzęta” (SP Bobrowniki Wielkie; Ania, kl. III); *dorożki*: „W moim mieście chcę, aby po ulicach jeździły dorożki” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *gondole*: „Po uliczkach pływają gondole” (SP Śmigno; Martyna, kl. III); *rakieta*: „...jest ukryta rakietka...” (SP Bobrowniki Wielkie; Krzysiek, kl. III); *rakietolody*: „...po niebie latają rakietolody” (SP Bobrowniki Wielkie; Kuba, kl. III); *samoloty*: „W moim wymarzonym świecie samoloty jeżdżą po drodze” (SP Bobrowniki Wielkie; Krzysiek, kl. III); *statki latające*: „Istnieje tam dużo robotów i też różne statki latające” (SP 36 Kraków; Patryk, kl. III); „Zamiast aut jeżdżą statki” (SP Bobrowniki Wielkie; Weronika, kl. III), *samochody*: „samochody najnowsze” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III), „I można było sobie kupić urządzenie, dzięki któremu da się latać i szybko przemieszczać. I żeby samochody, motory mogły się przemieniać w coś innego. I żeby pod ziemią były tajne bazy. I żeby wymyślono różne magiczne mikstury” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III); *samochody odrzutowe*: „I żeby były odrzutowe samochody trzykołowe” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III).

2. Nazwy nowoczesnych urządzeń:

komputer: „W centrum Krakowa będzie wielki mega komputer” (SP 36 Kraków; Kuba, kl. III); *roboty*: „Istnieje tam dużo robotów...” (SP 36 Kraków; Patryk, kl. III); *niezwykłe urządzenie*: „I można było sobie kupić urządzenie, dzięki któremu da się latać i szybko przemieszczać” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III).

3. Nazwy miejsc związanych z zabawą i rekreacją:

filharmonia: „...parki wodne i filharmonie” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *kasyno*: „Moje wymarzone miasto to Nowy York, na pewno jest tam bardzo ładnie, jest także kasyno dla małych dzieci” (SP Bobrowniki Wielkie; Asia, kl. III); *kino*: „Kino też będzie...” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *muzea*: „...muzea” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *park wodny*: „...parki wodne i filharmonie” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *park rozrywki*: „Wolę Disneyland — park rozrywki” (SP 36 Kraków; Rafał, kl. III); *teatr*: „...i teatr” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III).

Od cywilizacji po pragnienie kontaktu z przyrodą i jej ochronę — tzw. doświadczenie natury¹

Specyficzna infrastruktura miasta, ograniczony kontakt z naturą oraz zanieczyszczenie środowiska powoduje, iż w tekstach dzieci pojawia się słownictwo związane ze światem przyrody i jego ochroną:

czysta woda: „Żeby Wisła była czysta i mogło się w niej pływać” (SP 36 Kraków; Krzyś, kl. III); *czyste powietrze*: „Nie ma tam spalin, ponieważ samochody są na baterie słoneczne” (SP Piekiełko; Maciek, kl. III); *ochrona przyrody*: „...każdy mieszkaniec troszczy się o przyrodę” (SP Piekiełko; Zuzia, kl. III); *ogrody*: „W tym mieście na blokach są zielone ogrody...” (SP Śmigno; Karolina, kl. III); *ptaki*: „...jest dużo ptaków” (SP Piekiełko; Maciek, kl. III); *zieleni*: „Moje wymarzone miasto to takie, w którym jest dużo zieleni” (SP Piekiełko; Zuzia, kl. III); „Moje wymarzone miasto nazywa się «Zielone miasto». Jest w nim bardzo dużo zieleni” (SP Bobrowniki Wielkie; Marcin, kl. III).

Od kultury przesyczonej *mythos* po pragnienie bycia kreatorem

Dziecko jako podmiot mówiący lub tworzący typu magicznego (Buchowski, Burszta, 1992, s. 19) nie tylko dokonuje kontaminacji światów, układa elementy z różnych znaków i tekstów kultury, ale także tworzy własne wizje na płaszczyźnie tekstu w domenie WYMARZONE MIASTO. W tej grupie umieszczam egzemplifikacje dotyczące różnego typu postaci.

1. Postaci pochodzące ze świata realnego:

bohater: „mój ulubiony bohater Eddie Murphy” (SP 36 Kraków; Rafał, kl. III); *kowal*: „W moim wymarzonym mieście jest [...] kowal” (SP Bobrowniki Wielkie; Mateusz, kl. III), „Kowale robiliby miecze dla rycerzy i paladynów” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *pseudokibice*: „Pragnę, żeby nie było pseudokibiców, żeby na ulicach był spokój” (SP 36 Kraków; Jan, kl. III); *sportowcy*: „I jeszcze kupę znanych sportowców” (SP 36 Kraków; Rafał, kl. III).

2. Postaci fantastyczne (wywodzące się z różnych tekstów i znaków kultury):

bohaterowie: „Miasto posiadało też 10 bohaterów, mianowicie: Diego, Forna, Klipsa, Roksa, Durndyrke, Koko, Hosibydade, Mosioke, Alatre” (SP 36 Kraków; Kacper, kl. III); *dżin*: „jest lampa z dżinem [...]. Dżin ma moc wody” (SP Bobrowniki Wielkie; Mateusz, kl. III); *elfy*: „...były elfy” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III); *kosmici*: „...były [...] kosmici” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III); *krasnołudki*: „...były [...] krasnołudki” (SP 36, Kraków; Kamil, kl. III); *król*: „A królem jest bezimienny” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *królowna*: „w jed-

¹ Za: Frydryczak, 2008, s. 223–234.

nym zamku będzie mieszkać królowa” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *księżę*: „...będzie mieszkać królowa ze swoim wymarzonym księciem” (SP 36 Kraków; Weronika, kl. III); *magowie*: „Byłby to świat magiczny pełny [...] magów” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *ogry*: „...były [...] ogry” (SP 36 Kraków; Kamil, kl. III); *paladyni*: „Kowale robiliby miecze dla [...] paladynów” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *postacie animowane*: „Chciałbym, żeby były wszystkie postacie animowane...” (SP 36 Kraków, Rafał, kl. III); *robot*: „Mógłbym mieć [...] robota” (SP 36 Kraków; Kuba, kl. III); *rycerze*: „Kowale robiliby miecze dla rycerzy” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *supermen*: „Byłbym supermenem” (SP 36 Kraków; Kuba, kl. III); *śniący*: „Jedynym zagrożeniem dla miasta byłby śniący” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *Święty Mikołaj*: „Święty Mikołaj przynosi dzieciom balony pod choinkę” (SP Bobrowniki Wielkie; Ania, kl. III); *wróżki*: „było ładne miasto, w którym mieszkały malutkie wróżki” (SP 36 Kraków, Ania, kl. III); *hybrydy — centaur*: „skarbiec wiezie centaur” (SP Bobrowniki Wielkie; Mateusz, kl. III).

Od świata metropolii po potrzebę bliskości, poczucia bezpieczeństwa oraz budowania własnej tożsamości

Schemat ten wynika stąd, iż w doznawaniu miasta przez dziecko wchodzące w rolę „twórcy”, quasi-pisarza, dokonuje się wizualizacja przestrzeni zurbanizowanej, a zatem doświadczają one „szczególnej sytuacji myślowej, poznawczej i egzystencjalnej zarazem” (Rewers, 2005, s.13). Odczuwa intuicyjnie nie tylko jego kinestetykę, ale i samotność, wynikającą z niepokojącego doświadczenia nowoczesności, które zdaniem R. Salvadoriego oznacza „pęknięcie, brak ciągłości” (2004, s. 28). Dlatego też w obrębie tejże konstrukcji można, jak sadzę, umieścić leksemy związane z wartościami odczuciowymi, nazywające relacje międzyludzkie oraz kontakty z wykreowanymi przez uczniów klas III postaciami ze świata fauny, flory lub rzeczy:

bezpieczeństwo: „Jest tam bezpiecznie” (SP Piekieńko; Maciek, kl. III); *harmonia, spokój*: „Pragnę, żeby nie było pseudokibiców, żeby na ulicach był spokój” (SP 36 Kraków; Jan, kl. III), „Jest tam [...] cicho” (SP Piekieńko; Maciek, kl. III); *pokój*: „W świecie tym nie byłoby [...], terrorystów, a najważniejsze, że nie ma tam wojen. Ludzie byli mili a zwierzęta przyjazne” (SP 36 Kraków; Wiktor, kl. III); *pomoc*: „...każdy jest wesoły i zawsze sobie pomaga” (SP Bobrowniki Wielkie; Joasia, kl. III); *przyjazność*: „Ludzie są dla siebie mili” (SP Śmigno; Angelika, kl. III); *rozmowa*: „Wszyscy z sobą mówią: chmury z dachem, drzewo z ulicą, zebra ze słońcem, kołatka ze ścianą, okno z drzwiami i niebo z trawą. Wszyscy opowiadają swoje historie z życia” (SP Bobrowniki Wielkie; Joasia, kl. III).

Od świata realnego po zabawny „świat na opak”

Konstrukt ten implikowany jest postawą ludyczną dziecka, świat na opak to bowiem kategoria wyrażająca zdziwienie oraz wyposażona w efekt zabawy w różnych tekstach literackich (Czernow, 2009, s. 230–231). W tej grupie można wyróżnić następujące typy:

a) postaci: *krasnołudki*: „Wszyscy rycerze z tego miasta walczyli z dużymi i złymi krasnołudkami. Wyglądają jak krasnołudki, tylko są 20 razy większe” (SP 36 Kraków; Stefan, kl. III);

b) przedmioty: „W moim wymarzonej świecie samoloty jeżdżą po drodze, a auta latają w powietrzu” (SP Bobrowniki Wielkie; Krzysiek, kl. III);

c) flora: *drzewa*: „...na drzewach rosną cukierki i rurki” (SP Bobrowniki Wielkie; Kamil, kl. III); *kwiaty*: „kwiatki mają łodygi jak frytki” (SP Bobrowniki Wielkie; Krzysiek, kl. III), „kwiatki są z lizaków...” (SP Bobrowniki Wielkie; Kamil, kl. III); d) fauna: *motyle*: „...trawa je motyle” (SP Bobrowniki Wielkie; Krzysiek, kl. III).

Podsumowanie

Wykreowane przez dzieci klas III obrazy wymarzonego miasta w postaci tekstów paraliterackich ukazują różnorodne sposoby portretowania tego toposu, należącego do ponowoczesnego świata, w formie alternatywnych konstrukcji wyobrażeniowych w domenie MIASTO i wiążą się z toposem dzieciństwa, a szczególnie toposem dziecka, pojmowanego metaforycznie jako lustro otaczającego nas świata. Owo zwierciadło zawiera w sobie różne przestrzenie wewnętrzne podmiotu doświadczającego. Są one obrazem człowieka XXI w. — tu dziecka wchodzącego w rolę demurga, maga, kreatora, czyli podmiotu zróżnicowanego transświatowo, który ze swojego punktu widzenia ukazuje przenikanie się różnych przestrzeni mentalnych (realnego oraz fikcyjnego lub wyobrażonego miasta z topografią historyczną i futurystycznymi wizjami). Opisywane elementy świata wewnętrznego odnoszą się do aksjologii połączonej zarówno z emocjami, jak i z przestrzeniami topograficznymi realnymi, na które bardzo często nakładają się składniki różnych tekstów kultury.

Opisana przez uczniów przestrzeń urbanistyczna pozwala na wyodrębnienie z materiału badawczego różnych funkcji, jakie pełni dla młodych twórców wymarzone miasto w ich konceptualizacjach. I tak służy ona m.in.:

— ukazaniu siebie jako ważnego interlokutora, ale także jednostki, dla której istotne są właśnie interakcje międzyludzkie, dialog oraz więzi, w przeciwieństwie do charakterystycznej nie tylko dla miast, ale i dla wsi samotności;

— identyfikacji podmiotu doświadczającego (tu dziecka) zarówno z otaczającym go realnym światem, jak i rzeczywistością wykreowaną, co prowadzi do kształtowania u niego poczucia tożsamości (*locus amoneus*);

— poszukiwaniu poczucia bezpieczeństwa w wykreowanej przez siebie przestrzeni miasta w przeciwieństwie do nie-miejsc (apartamentowce, wieżowce itp.);

— zachowaniu równowagi między naturą a kulturą;

— ochronie środowiska przyrodniczego;

— ochronie własnego „ja” oraz własnego świata pełnego rekwizytów z dzieciństwa;

— utożsamianiu się z elementami pochodzącymi z różnych znaków i tekstów kultury, w których dziecko zanurza się przez dominującą kategorię *mythos*.

Dominujące przestrzenie aksjologiczne w opowiadaniach twórczych uczniów klas III w domenie MIASTO łączą się przede wszystkim z postawami proekologicznymi, prospołecznymi, protechnologicznymi oraz z szeroko rozumianą kreacją, będącą wynikiem nie tylko przenikania się różnych znaków i tekstów kultury, ale także wewnętrznej potrzeby sprawczości. Przestrzenie te przejawiają się w tekstach paraliterackich uczniów w zakresie:

a) postaw proekologicznych:

— dbanie o zieleni,

— ochrona przyrody lub dbanie o środowisko,

— wykorzystywanie odnawialnych źródeł zasilania,

— wytwarzanie energii z naturalnych zasobów (wiatraki),

— propagowanie ekologicznych środków transportu,

— oczyszczanie ścieków,

— segregowanie i przetwarzanie śmieci,

— korzystanie ze sklepów ze zdrową żywnością,

— zasilanie wszystkiego energią słoneczną (budynki, latarnie, zakłady pracy);

b) postaw prospołecznych:

— chęć podjęcia dialogu ze sobą i światem,

— potrzeba bliskości i pozytywnych relacji,

— empatia;

c) postaw protechnologicznych:

— potrzeba tworzenia nowoczesnych urządzeń w celach pragmatyczno-ludycznych;

d) postawy kreatywnej w tworzeniu światów możliwych:

— uczeń w roli pisarza dokonujący wizualizacji.

Bibliografia

- Adamowski, J. (1999). *Kategoria przestrzeni w folklorze. Studium etnolingwistyczne*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Augé, M. (2012). *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*. Przeł. R. Chymkowski, przedmowa W. J. Burszta. Warszawa: PWN.
- Burszta, W. J., Buchowski, M. (1992). *O założeniach interpretacji antropologicznej*. Warszawa: PWN.
- Czachorowska, M. (2007). *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. T. 11: *Topografia*. Kraków: Universitas.
- Czernow, A. M. (2009). *Kraków fantastyczny*. W: A. Baluch, M. Chrobak, M. Rogoż (red.), *Kraków mityczny. Motywy, wątki, obrazy w utworach dla dzieci i młodzieży*. Kraków: Wyd. Naukowe UP, s. 215–233.
- Eliade, M. (1993). *Sacrum, mit, historia. Wybór esejów*. Przeł. A. Tatarkiewicz, wstęp M. Czerwiński. Warszawa: PiW.
- Frydryczak, B. (2008). *Doświadczenie natury. Nastrój i zaangażowanie*. W: A. Zeidler-Janiszewska, R. Nycz (red.), *Nowoczesność jako doświadczenie. Dyscypliny — paradygmaty — dyskursy*. Warszawa: Wyd. Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, s. 223–234.
- Geeraerts, D., Cuyckens, H. (red.). (2007). *Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Langacker, R. (2009). *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*. Przeł. E. Tabakowska i in. Kraków: Universitas.
- Nycz, R. (2017). *Kultura jako czasownik. Sondowanie nowej humanistyki*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Pieniążek, M. (2018). *Polonistyka performatywna. O humanistycznych technologiach wytwarzania świata*. Kraków: Universitas.
- Pieniążek, M. (2013). *Uczeń jako aktor kulturowy. Polonistyka szkolna w warunkach płynnej nowoczesności*. Kraków: Wyd. Naukowe UP.
- Popowicz, J. (2018). *Radość we współczesnym języku hiszpańskim i polskim. Kognitywna analiza semantyczna wybranych leksemów*. Kraków: Universitas.
- Rewers, E. (1996). *Język i przestrzeń w poststrukturalistycznej filozofii kultury*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM.
- Rewers, E. (2005). *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*. Kraków: Universitas.
- Rybicka, E. (2012). *Geopoetyka (o mieście, przestrzeni i miejscu we współczesnych teoriach i praktykach kulturowych)*. W: M. P. Markowski, R. Nycz (red.), *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*. Kraków: Universitas, s. 471–490.
- Salvadori, R. (2001). *Poszukiwanie nowoczesności*. Gdańsk: słowo/ obraz terytoria.
- Salvadori, R. (2004). *Mitologia nowoczesności*. Przeł. H. Kralowa. Warszawa: Fundacja Zeszytów Literackich.
- Sobolewska, K. (2002). *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. T. 2: *Przestrzeń*. Kraków: Universitas.
- Sobolewska, K. (2007). *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. T. 12: *Miasto i wieś*. Kraków: Universitas.
- Toporow, W. (2000). *Miasto i mit*. Wybór, przekł. i wstęp B. Żyłko. Gdańsk: słowo/obraz terytoria.
- Wiraszka, Ł. (2015). *Kategoria punktu widzenia w przekładzie ustnym z perspektywy językoznawstwa kognitywnego. W relacji język polski–język angielski*. Kraków: Universitas.
- Zagórska, W. (2004). *Uczestnictwo młodych dorosłych w rzeczywistości wykreowanej kulturowo. Doświadczenie, funkcje psychologiczne*. Kraków: Universitas.